

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani 4. aprila 1883.

Obseg: O porabi šote. — Ali prinaša posamezno gozdno drevje vsako leto seme in koliko mora dotično drevo staro biti, da je za to sposobno? — Sadno drevo in normalna starost njegova v posameznih plemenih, njega glavni deli in njihovo delovanje. (Dalje.) — Ožemnica za surovo maslo. — Razdelitev državnih plemenskih bikov. — Sadjereja v gozdu. — Kako obvarovati vsajeno gozdno drevje, da ga srnjak ne pokonča. — Tehnično poročilo k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja. (Dalje.) — Govor poslanca Hausnerja v 271. seji zbornice poslancev 28. februarja o proračunski razpravi. — Spomini na veliko slavlansko romanje v Rim leta 1881. (Dalje.) — Slovtvo. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

O porabi šote.

Nemško društvo zoper oneĉiſtenje rek, zemlje in zraka imelo je 20. in 21. oktobra 1882. l. v Brunšviku svoj peti občni zbor, v katerem se je med drugimi reĉmi obravnavalo o rabi šote (Torf) za steljo. Gledé na veliko vaŹnost šote pri nas v bliŹini moĉvirja in kot predmet Źivahne trgovine se mi vmestno zdi, nekoliko toĉek tega obravnavanja objaviti ĉastitim ĉitateljem „Novic“.

Zlasti na severnem Nemškem, kjer je mnogo moĉvirne zemlje in se šota celó visoko na gorovji nahaja, so se v zadnjem ĉasu mnogi ugodni predsodki za oceno šote za zemljedelce in tudi za znanstvene smotre uvaŹevali. Šota rabi se veĉinoma kot stelja Źivini. 100 delov šote zna vsrkati tekoĉine 700 do 800 delov, bo-deĉi duh amonijaka v kravjih ali konjskih hlevih, in tudi smrad v stranišĉih zgine pri rabi šote. Stelja iz šote, to je smlete, ugaja hlevom, cela pa, to je v kosih, stranišĉem. Pri rabi šote za stranišĉa gine delavcem vsaka nevarnost, prebivalcem hiſe pa nadleŹnost. Stelja pa je velike vaŹnosti za poljedelstvo, ker se dá lahko v kompost premeniti, in mali poskusi so pokazali ugodni rezultat ter celó opeſano zemljo zboljšali. Vrhu tega se šota porabi pri ledenih kletih (Eiskeller) kot izpolnitev mesto Źaganja ali peska, dalje pri zlaganju blaga in celó pri izdelovanju papirja.

Razumljivo je, da se je nekaterih poprijela misel, kako šoto rabiti za oĉiſĉenje mest tem bolj, ker se je uŹe leta poskuſevalo, je li mogoĉe z zmeſanjem šote s ĉloveſkimi odpadki odvrniti oneĉiſtenje zemlje, in ti poskusi dali so najpovoljnejši vspeh. Za mesto Brunšvik na pr. bi bilo treba 81.000 centov šote v ceni 125.000 mark, in iz vsacega centa dobilo bi se 8 centov gnoja v ceni po 0.35 mark; stroſki bi tedaj znaſali le 0.40 mark ali po naſe 24 soldov na vsako glavo prebivalstva. Tudi v fabrikah so se taki poskusi naredili in prav dobro celó z dobiĉkom se obnesli.

Tedaj, rojaki, prevdarite to reĉ, zna biti, da vam njega dni donese veĉ dobiĉka nego sedaj, ko šoto uporabljate le za kurjavo.

F. R.

Ali prinaša posamezno gozdno drevje vsako leto seme in koliko mora dotično drevo staro biti, da je za to sposobno?

Ker se nam je to vpraſanje od veĉ strani stavilo in je za vsacega gospodarja velike vaŹnosti, naj nam bode dovoljeno na tem mestu odgovoriti.

Bukovo semensko leto je v gorkih krajih na 5, v mrzlih na 7 let. V goſĉi rastoĉe buke so za to ſe le v 70—80. letu sposobne, na prostem se nahajajoĉe nekaj let poprej.

Hrast cvete vsako leto, pa ne prinese zmirom sadú. Na 5 let je navadno Źelodovo leto; sicer je pa vsako leto, ako je ugodno poletje, nekoliko Źeloda.

Breza daje vsako leto obilo semena, mora pa 30 do 40 let stara biti.

Jelſa v starosti 40 let prinaša pogostoma in obilo semena.

Gaber daje, ko je 30—40 let star, skoro vsako leto seme.

Javor, jesen, brest, topol in lipa dajejo skoraj vsako leto nekaj semena.

Jelka (hoja) v starosti 70 let prinaša vsako leto seme.

Smreka. Semensko leto je na 5—6 let. Posamezne smreke pa vsako leto seme prinaſajo, ko so dopolnile 60—70 let.

Bor ima v starosti 40—50 let vsako drugo leto seme.

Ĉestokrat posekujejo posamezni gospodarji drevje v svojih deleŹih, pusté sem ter tje kako mlado ſibo (hojo ali bukev) in menijo, da se bode izsekani gozdni del zopet sam zarastel. Okrajni logar to opazi, ovadi gospodarja goſpóski in ta ga kaznuje. Zakaj? Zato, ker je nastala goliĉava in se puſĉene mlade ſibe ne smatrajo za semenske. Ĉe se hoĉeſ kazni ogniti in dobro gospodariti s svojim gozdom, pusti na oralu, ako ni spodaj zadosti krepkega zaroda, po 40 semenik. Te semenke ne smejo na kupu, ampak po deleŹu raztresene rasti. To zarad tega, da se mladi zarod enakomerno razdeljeno zaplodi.

Gleda naj se tudi na to, da se ne bode sekalo pod mero, to se pravi, ſilovje je uradno prepovedano pod

10 palcem, in listnato drevje pod 8 palcem v prsni višini posekati. Kdor temu nasproti ravna, je prelomil gozdno postavo in se ostro kaznuje, kar je mnogim uže dobro znano.

Izgovor: „kaj pa je, če me nekaj dni potisnejo v zapor, se bom vsaj malo počil“, ni na mestu, kajti denarna kazen se le v slučaju, ako nima dotični nič premoženja, ne iztirja in obsojenec z zaporom kaznuje.

Sadno drevo in normalna starost njegova

v posameznih plemenih, njega glavni deli in njihovo delovanje.

(Dalje.)

Kakor domača živina, katera ima prebavljajoče organe svoje vse krepke, močne in zdrave, ter se ji poleg tega vselej in o pravem času dovolj tečne hrane polaga, čvrsta in čila ostane, ravno tako se tudi dobro vkoreninčeno sadno drevje poleg drugih zahtevanih pogojev krepko, lepo in normalno razvija, ter brez posebne nesreče sadjerejcu njegov trud, delo in skrb z obilno rodovitnostjo povrača in poplačuje.

Trud, delo in opravilo, katerega pravilna izgoja sadnega drevja prec iz začetka in pozneje njegovo oskrbovanje sadjerejcu napravlja, more se napram onim težavam, kakoršne ima poljedelec vsako leto z nekaterimi enoletnimi poljskimi sadeži, le prava in neznatna malenkost imenovati. — Ta mali trud se pa umnemu (ne pa nevednemu) sadjerejcu navadno vselej veliko bolje in gotoveje povračuje, nego se grenki pot in dostikrat tudi celó krvavi žulji za oskrbovanje enoletnih sadežev poljedelcu splačuje. — Zatorej nasadimo vsak pripravi in ugodni prostor s sadnim drevjem, oskrbujmo ga po pravih umne sadjereje, da tako, čeravno ne uže sebi, pa vsaj svojim naslednikom boljšo in milejšo prihodnost v gmotnem obziru zagotovimo!

Idimo za stopinjo dalje!

2. *Deblo*. Oni del sadnega (in tudi družega) drevja, kateri tikoma iznad zemlje kviško raste, imenujemo drevesno deblo. Mesto, kjer se pod zemljo vse korenine kakega drevesa skupaj stikajo, imenujemo koreninčni ali koreninski vrat; koreninčni vrat toraj nič družega ni, nego podaljšanje združenih drevesnih korenin tikoma pod zemljo v drevesno deblo samo. Koreninčni vrat moremo prav dobro ločiti in spoznavati po njegovi posebni in lastni barvi; ta barva lavira med ono lubada drevesnega debela in ono lubada drevesnih korenin. Prva je bolj temna, druga pa bolj svitla. In iz obeh teh dveh je pravilno sestavljena ona barva na koreninčnem vratu samem. Lubad ali skorja na drevesnih koreninah je navadno bolj redka, mehka in gladka; na koreninčnem vratu postaja, kolikor više, toliko bolj gosta, trša in rapava, ter prehaja polagoma v pravo skorjo ali lubad drevesnega debela. Tudi tú nam kaže narava brezkončno modrost in previdnost stvarnikovo.

Plemena in sorte sadnega drevja delimo po njihovi zunanji obliki v nizko, srednje-visoko in v visoko debelnato drevje. Na tem mestu hočemo svoj pozor sosebnó visokodebelnatemu sadnemu drevju posvetiti.

Dolgost drevesnega debela merimo od tam, kjer se ob zemlji skončuje koreninski vrat do tje, kjer se prične sadno drevje v posamezne vrhe ali v drevesno krono razraščati. Ta deblova dolgost pri sadnem drevju pa lavira med mero od $1\frac{1}{2}$ do $2\frac{2}{3}$ metra; sadna drevesa s krajšim debelom so pritlikavci. Deblo poldebelnatga sadnega drevja meri na visokost od $1\frac{1}{3}$ do blizu 2 metrov. Drevje raznih sadnih plemen, katerega deblo

meri na visokosti več nego 2 metra, imenujemo visokodebelnato sadno drevje. Pri nekaterih vrstah visokodebelnatga sadnega drevja doraste drevesno deblo do enega metra debelosti v premeru.

V drevesnem deblu sadnega (in tudi družega) drevja spojene so vse one in ravno tiste vrste snovi, katere se v njegovih koreninah samih nahajajo, to pa le s tem razločkom, da je v tem drevesnem delu ali deblu njegovem vse nekako bolj zgoščeno, trdo in masivno, nego je v koreninah samih, ter da se sosebnó zunanja plast deblove skorje polagoma bolj zgosti, se razpoka in rapava postane, kar je drevesu na tem mestu kot neka gotova vrhovna ali zunanja obleka, katera ga pred hitrimi in hudimi vremenskimi spremembami, kakor mrazom, srezem, zmrzlinom, pa tudi pred prehudo vročino dobrodejno varuje, čuva in brani. Najbolj odurna, rapava in razpokana ta skorja, oziroma njena najzunanjša plast, s časom pri hruševem sadnem visoko-, srednje- in nizkodebelnatem drevju postane med tem, ko je taka plast lubadova pri češnjem drevju, sosebnó onem kislih vrst, še v precéj visoki starosti vedno dobro gladka in nerazpokana. Poleg tega so pa tudi letnice na lesu drevesnega debela veliko bolj razločne in vidljive, nego so na lesu drevesnih korenin.

Razun omenjenih razlik ima drevesno deblo tudi še to posebno lastnost, da je vselej, dokler je sveže, tudi zmožno nove popke nastavljanje in razvijanje, iz katerih rade lesne mladike (vodeni poganjki) poženo, kakoršne moči pa sosebnó one bolj globoko v zemlji ležeče korenike nikdar nimajo.

Kakor na krepki in čvrsti razvoj koreninčne krone, mora umni in pametni sadjerejec tudi prec od začetka drevesne izgoje na pravilni razvoj drevesnega debela svoj pozor obračati. Zakaj to, bomo prec slišali.

Ravno deblo je oni drevesni del, kateremu naravna naloga je, zadostne drevesne hrane iz korenin prejemati in zbirati, ter jo dalje onim ostalim delom cele drevesne krone ali vrhu oddajati. Dalje nositi mora pa tudi ves, dostikrat s sadjem dobro in prepolno obloženi drevesni vrh, ter z vso to težo, katera ravno dostikrat nepomenljiva ni, mora se ob enem tudi viharjem, vetrovom in drugim uimam, kar čez-enj priti utegne, vstavljati se. Je li deblo sadnega drevesa pomanjkljivo razvito ali morda na eni ali drugi način celó poškodovano (bolno), vsemu povedanemu nikakor in na noben način zadostovati ne more; poleg takega nepravilno razvitega ali celó poškodovanega in bolnega debela trpé pa vsi drugi posamezni deli drevesnega vrha dostikrat očividno in preobčutno škodo. Ne vsakovrstni popki, ne novi enoletni poganjki, ne cvetje, ne listje in tudi sadje se pri ali ob pomanjkljivo razvitem drevesnem deblu pravilno in normalno razvijati ne morejo. Zavaljo tega je posebne in više važnosti, da se prec iz začetka sadnemu drevesu ravno in krepko deblo izgoji, ter se proti vsakemu poškodovanju, kateremu je tako zeló razpostavljeno, pravilno in dobro zavaruje. Le krepko, močno in ravno ter dobro izgojeno drevesno deblo more tudi vsem drugim zahtevam, katere mu je narava sama odločila, vspešno in dovoljno zadostovati, se viharjem vstavljati, težo drevesne vejne krone prenašati in vse delenjene s potrebnim živžem preskrbovati.

Sadni divjaki, ako jih kot take dorasti pustimo, nam kažejo neko posebno naravno moč, razviti in zagotoviti si pravilno, lepo, ravno, krepko in normalno deblo. To naravno lastnost in prikazen nam sosebnó odraščena drevesa divjih češenj, kakoršnih se po nekaterih krajih mile domovine v gozdih in na pašnikih več ali manj nahaja, kažejo in svedočijo. Hitrejši ali počasnejši razvoj debela sadnega drevja odvisen je osobito od kreposti